

AFYON BELEDİYESİ YAYINLARI: 7

IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri

29-30 Eylül 1995
AFYONKARAHİSAR

AFYON BELEDİYESİ YAYINLARI:7

IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri

**29-30 EYLÜL 1995
AFYONKARAHİSAR**

HAZIRLAYANLAR : E.EMEL SARLIK - MEHMET SARLIK

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Dr. Mehmet Önder Afyon'un fetih destanları.....	1
Dr. İrfan Ünver Nasrattınoğlu Afyonkarahisar'ın maddi ve manevi değerleri.....	4
Prof. Dr. Mustafa Ergün 20 Yüzyıl başlarında Afyon şehir kültürünün çevredeki diğer şehirlerle mukayesesi.....	17
İbrahim Yüksel Afyonkarahisar'ın gizli kalmış doğa harikaları.....	29
Prof. Dr. Taciser Onuk Afyonkarahisar Müzesi'nde bulunan işleme ve oyalardan örnekler.....	36
Atanur Meriç Afyon ve çevresi eski evleri ve süslemeleri.....	40
Ömer Faruk Atabek Afyonkarahisar'da eski şehiriçi köprüleri şehir kanalizasyonunun yapılması ve bugün mevcut olan ve olmayan çeşmeler.....	44
Doç. Dr. Gülsün Parlar Afyonkarahisar Müzesi'nde bulunan silahlardaki süslemeler.....	54
Habibe Kahvecioğlu Afyonkarahisar geleneksel kadın giysilerinde kullanılan başlık ve takılar	71
Yusuf İlgar Hacı Hüseyin Fikrî Risâlesi (Risâle-i Mergûbe-i İrfâniye).....	81
İsmail Hızal Halk Tebabeti ve Afyonkarahisar'da Kokucu Hacı Ali.....	87
Niyazi Yılmaz Afyonkarahisar Türküleri'nin ebedî ve musiki örgüsündeki san'at ve estetik yapısı	98
Yrd. Doç. Dr. Turan Akkoyun Kuvâ-yı Milliye'nin (Zeybeklerin) tasfiyesi ve Afyon'da bu yönde faaliyetler.....	119
Yrd. Doç. Dr. Ali Galip Baltaoğlu Ali İhsan (Sabis) Paşa'nın Garp Cephesinde Birinci Ordu Komutanı olarak atanması ve buradaki bazı faaliyetler.....	123
Prof. Dr. Saim Sakaoğlu Yeşilçiftlik/Sultandağı'nda derlenen manilerin temleri üzerine	133

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sarı Afyonkarahisar'a hizmet etmiş yabancı meşhurlar ve Güllaboğlu Muhammed Askerî	143
Niyazi İplikçioğlu Afyon'un yetiştirdiği büyük din bilgini Profesör Kamil Miras'ın hayatı ve eserleri	151
Latif Daşdemir Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde Afyonkarahisar ile ilgili belge ve defterlere toplu bakış	153
Ömer Faruk Yıldızkaya Emirdağ Türküleri.....	164
Musa Seyirci Afyonkarahisar Müzesi'ndeki hayat ağaçlı kilim seccadeler	171
Muharrem Bayar Afyonkarahisar iline iskan olmuş aşiretler ve Karabağlı Türkmen Aşireti'nin iskanı sosyal kültürel yaşantıları..	179
Prof. Dr. Ali Yardım Gedik Ahmet Paşa Medresesi'nin Afyon Kültürü'ndeki yeri.....	222
Kamil Şahin Afyon'da iki Selçuklu Medresesi.....	233
Eren Akçiçek Afyonkarahisar'da ve Türk Mutfağı'nda sucuk.....	238
Halil Arça Afyonkarahisar çocuk oyunları	245
Ahmet İlaşlı Tarihi doku ve önemi.....	251
Mevlüt Üyümez Doğal ve kültürel özellikleri ile Ayazın	254
Ertan Yılmaz Milli Mücadelede Batı Anadolu Yerel Kongreleri ve Afyonkarahisar Kongresi	261
Fikri Yazıcıoğlu Muhammed Askeri (Güllaboğlu) hakkında inceleme.....	265
İrfan Görkaş Türk İslam Düşünce Tarihi'nde Afyonkarahisar'ın yeri ve önemi	274
Yrd. Doç. Dr. Doğan Kaya Emirdağ yöresi ağıtlarının yapısı....	281
İsmail Hızal İlk sosyal güvenlik birimlerden Eytam Sandıkları..	286
Selahattin Özkan 1927 yılında Afyon.....	292
Müjdat Kayayerli Afyonkarahisar ve ilçelerinde nezaket ifadelerinden dilekler	299

IV.AFYONKARAHİSAR ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU PROGRAMI

IV. AFYONKARAHİSAR ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU DÜZENLEME KURULU

- Başkan** : Erdal AKAR
Afyon Belediye Başkanı
- 2.Başkan** : Prof. Dr. Şehabettin YİĞİTBAŞI
Afyon Kocatepe Üniversitesi Rektörü
- Genel Sekreter:** Mehmet SARLIK
Belediye Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü
- Üyeler** : Prof.Dr. Ömer ABUŞOĞLU
AKÜ İ.İ.B.F.Dekanı
Prof. Dr. M.Sabri ÖZYURT
AKÜ Fen-Edebiyat Fak. Dekanı
Prof. Dr. Mustafa ERGÜN
AKÜ Eğitim Fakültesi Dekanı
Dr.İrfan Ünver NASRATTINOĞLU
Folklor Araştır. Kurumu Genel Başkanı
M.Ali KOÇAR
Belediye Başkan Yardımcısı

29 EYLÜL 1995 CUMA

AÇILIŞ OTURUMU

Saygı Duruşu
İstiklal Marşı

AÇILIŞ KONUŞMALARI

- 1-Prof. Dr. Şehabettin YİĞİTBAŞI** (AKÜ Rektörü)
- 2-Erdal AKAR** (Belediye Başkanı)
- 3-Yahya GÜR** (Vali)

Folklor Araştırmaları Kurumu'nun Afyon Belediye Başkanı Erdal Akar'a Türk Kültürü'ne yaptığı hizmetlerden dolayı vereceği "Hizmet Ödülü"nü'nün takdimi.

I. OTURUM

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Adnan ŞİŞMAN

1- Dr. Mehmet ÖNDER

"Afyon'un Fetih Destanları"

Kültür Bakanlığı Eski Müsteşarı

2- Dr. İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

"Afyonkarahisar'ın Maddi ve Manevi Değerleri"

Folklor Araştırmaları Kurumu Genel Başkanı

3- Prof.Dr. Mustafa ERGÜN

"20. Yüzyıl Başlarında Afyon Şehir Kültürü'nün

Çevredeki Diğer Şehirlerle Mukayesesi"

Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı

II. OTURUM

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Mustafa ERGÜN

4- İbrahim YÜKSEL

"Afyon'un Gizli Kalmış Doğa Harikaları"

Gazeteci

5- Prof. Dr. Taciser ONUK

"Afyon ve Çevresi İşleme ve Oyalardan Örnekler"

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fak.Öğr. Üyesi

6- Öğr. Gör. Atanur MERİÇ

"Afyon ve Çevresi Eski Evleri ve Bunlardaki Kalemışı Süslemeler"

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fak.

7- Ömer Faruk ATABEK

'Afyonkarahisar'da Eski Şehiriçi Köprüleri, Şehrin Kanalizasyonunun Yapılması ve Bugün Mevcudu Olan ve Olmayan Çeşmeleri"

Hat ve Minyatür Sanatçısı

8- Doç. Dr. Gülsün PARLAR

"Afyon Müzesi'nde Bulunan Silahlardaki Süslemeler"

Gazi Üniversitesi Yaygın Eğitim Fak. Öğr. Üyesi

9- Arş. Gör. Habibe KAHVECİOĞLU

"Afyonkarahisar Geleneksel Kadın Giysilerinde Kullanılan Baş Süslemeleri ve Takıları"

Araştırma Görevlisi

SERĞİ AÇILIŞI

ARAŞTIRMACI YAZAR Muharrem BAYAR tarafından hazırlanan Afyonkarahisar Vesikaları Sergisi'nin açılışı

Saat:14.00 Sergi Salonu

III. OTURUM

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

10-Okt. Yusuf İLGAR

"Hacı Hüseyin Fikri Risalesi"

AKÜ Fen Edebiyat Fak.

11-İsmail HIZAL

"Halk Tebabeti ve Afyonkarahisar'da Kokucu Hacı Ali"

Araştırmacı-Yazar

12-Niyazi YILMAZ

"Afyon Türkülerimizin Dil San'at ve Estetik Bakımdan

Yapısı Dil ve Musiki Örgüsü"

TRT Sanatçısı

13-Yrd. Doç. Dr. Turan AKKOYUN

"Milli Mücadele'de Kuvay-ı Milliye'nin Tasfiyesi ve
Afyon'da Bu Yönde Faaliyetler"

AKÜ Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölüm Başkanı

14-Yrd. Doç. Ali Galip BALTAOĞLU

"A.İhsan Sabis Paşa'nın Garp Cephesi'ne 1. Ordu

Komutanı Olarak Atanması ve 1. Ordu'daki Faaliyetleri"

AKÜ Eğitim Fak. Öğr. Üyesi

30 EYLÜL 1995 CUMARTESİ

IV. OTURUM

Oturum Başkanı

Dr. Mehmet ÖNDER

15-Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

"Yeşilçiftlik-Sultandağı'nda Derlenen Manilerin Temleri
Üzerine"

Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak.Öğr.Üyesi

16-Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI

"Afyonkarahisar'a Hizmet Eden Yabancı Meşhurlar ve

Gülapoğlu Muhammed Askeri"

AKÜ Fen-Edebiyat Fak.Edebiyat Bölüm Başkanı

17-Okut. Niyazi İPLİKÇİOĞLU

"Ord. Prof. Dr. Kamil Miras'ın Hayatı ve Eserleri"

AKÜ Fen Edebiyat Fak.

18-Okt.Latif DAŞDEMİR

"Osmanlı Arşivlerinde Karahisar-ı Sahip Sancağı ile İlgili

Belge ve Defterlere Toplu Bakış"

AKÜ Fen-Edebiyat Fak.

19-Ö.Faruk YALDIZKAYA

"Emirdağ Türküleri" Araştırmacı-Yazar

V. OTURUM
Oturum Başkanı
Prof. Dr. Taciser ONUK

20-Musa SEYİRCİ

"Afyon Müzesi'nde Hayat Ağaçlı Kilim Seccadeleri"
Antalya İl Kültür Müdürü

21-Muharrem BAYAR

"Karabağlı Aşireti'nin İskan Olayı ve Sosyal Kültürel Yaşantıları"
Araştırmacı-Yazar

22-Prof. Dr. Ali YARDIM

"Gedik Ahmet Paşa Medresesi'nin Afyon Kültürü'ndeki Yeri"

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fak. Öğr. Üyesi

23-Kamil ŞAHİN

"Afyon ve Çay'da Selçuklu Medreseleri"
Araştırmacı-Yazar

24-Dr. Eren AKÇİÇEK

"Afyonkarahisar'da ve Türk Mutfağı'nda Sucuk"
Ege Üniversitesi Tıp Fak. Öğr. Üyesi

VI. OTURUM
Oturum Başkanı
Prof. Dr. Sabri ÖZYURT

25-Halil ARÇA

"Afyonkarahisar'da Çocuk Oyunları"
Afyon Müze Araştırmacısı-Arkeolog

26-Ahmet İLASLI

"Afyonkarahisar'da Tarihi Doku"
Afyon Müze Müdür Vekili

27-Mevlüt ÜYÜMEZ

"Doğal ve Kültürel Özellikleri ile Ayazın"
Afyon Müze Araştırmacısı Arkeolog

28-Ertan YILMAZ

"Batı Anadolu Yerel Kongreleri İçinde Afyonkarahisar Kongresi'nin Yeri"
Afyon Müze Araştırmacısı Arkeolog

KAPANIŞ

Değerlendirme Paneli

AFYONKARAHİSAR GELENEKSEL KADIN GİYSİLERİNDE KULLANILAN BAŞLIK VE TAKILAR

Habibe KAHVECİOĞLU
Araştırma Görevlisi

İnsanoğlu var olduğu günden itibaren, kendisini dış etkenlerden koruyacak kullanışlı giysiler üretmeye çalışmış, bunları üretirken de doğadan faydalanmış ve çevresinde bulduğu her türlü malzemeyi kullanmıştır. Bu malzemeleri kullanırken becerisini, yaratıcılığını, duygu ve düşüncelerini yansıtan el snatı ürünlerini ortaya çıkartmıştır.

Türk insanı çağlar boyu, sabır ve el emeğini birleştirerek, göz nuru dökerek, renk, zevk duygu ve iç dünyasını yansıtan ürünler ortaya çıkartmıştır. Bu nedenle Türk Kültür ve folklorunun en önemli belgelerinden olan Türk El Sanatları diğer uluslara göre daha çok zenginlik ve çeşitlilik göstermektedir. Orta Asya'dan göç eden Türk'ler sahip oldukları uygarlık ve kültürleri Anadoluya beraberlerinde getirmişlerdir.

Asırlar boyunca el sanatının deri, maden, cam, keçe, işleme, örgü ve dokuma gibi çeşitli dallarında ürettikleri ürünleri gündelik eşya, giysi ve süslemede ustalıklarla kullanmışlardır. Türk kadını kendisini süsleyecek eşyayı hazırlarken duygu ve düşüncelerini bazen birmotif, bazen bir renk, bazende bir eşya ile anlatmaya çalışmıştır.

Bölgesel özellikler taşıyan ve geçmişten günümüze kültür akışını sağlayan ürünlerden biride geleneksel giysilerimizdir. Söz konusu giysiler günümüze kadar ulaşan maddi kültürün değerli belgeleridir. Bu giysilerimizin her parçasında Türk kadınının yaratıcı ve estetik yönünü görmek mümkündür. Bu sayede geleneksel kültürümüz hakkında pek çok veri elde etmemize yardımcı olan geleneksel giysiler milli kültürümüzün bir parçasını oluşturmaktadır.

Türkiye'nin hemen her ilinde, her ilçesinde ve her köyünde karşılaştığımız bu tür giysilerin Afyon ilindeki örneklerini 1993 yılında araştırdım. Bu araştırmam sayın hocam Prof. Dr. Yahşi Yazcıoğlu'nun destek ve yardımıyla

riyla gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmada Afyon ili geleneksel kadın giysileri ile bu giysileri ellerinde buluduran bireylerin özellikleri konusunda bilgi toplamak için, Afyon merkez ilçe ve diğer ilçe merkezleri ile bunlara bağlı 17 köye gidilmiş 410 bireye anket uygulanmış ve giysiler bizzat incelenmiştir.

Geleneksel giysileri ellerinde buluduran bireylerin yaş gurupları, öğrenim durumları, yörede oturma süreleri, medeni durumları, aile fert sayısı, ilk evlenme yaşı, giysilerini temin şekli, bu giysilere sahip oldukları süre, giysiye sahip olma nedenleri, giysileri şimdiye kadar hangi amaçlarla kullandıkları ve giysi üzerinde değişiklik yapıp yapmadığı ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar istatistiksel esaslara göre değerlendirilmiştir.

Giysiler ise, iç çamaşırı, gömlek, şalvar, entari, yelek, ceket, önlük, kemer, kuşak, başlık,baş örtüsü, takı, çorap ve ayakkabı başlıkları altında kullanılan kumaş, renk, model ve kullanım tarzı açısından incelenmiştir.

Bu inceleme sonunda Afyon'da dört tip geleneksel giysinin bulunduğu saptanmıştır.Bunları kullanma çoğunluğuna göre sıralarsak birinci sırada entari yer almaktadır. Entari, şalvar ve üzerine giyilen bir çeşit bluz olan göynekten oluşmaktadır. İkinci sırada ise entariden sonra fistan yer almaktadır. Fistan üzeri su taşları ile süslenmiş kadife bir elbise ile üzerine giyilen ceketten oluşan ikili takımdır. Şalvarlı yada şalvarsız kullanılmaktadır.

Üçüncü sırada pek çoğumuzun adını duyduğu üç etek yer almaktadır. Bu belden aşağı kısmı üç ayrı parçadan oluşan bir elbise olup,içine giyilen yelek, şalvar ve üzerine giyilen ceketle tamamlanmaktadır.

Dördüncü giysimiz ise elbisedir. Özel günlerde kullanılan ve pahalı kumaşlardan dikilen tek parça bir giysidir. Üzerine ceketle giyilebilmektedir. Bu giysiye Afyon merkez ve büyük ilçelerde rastlanılmaktadır.

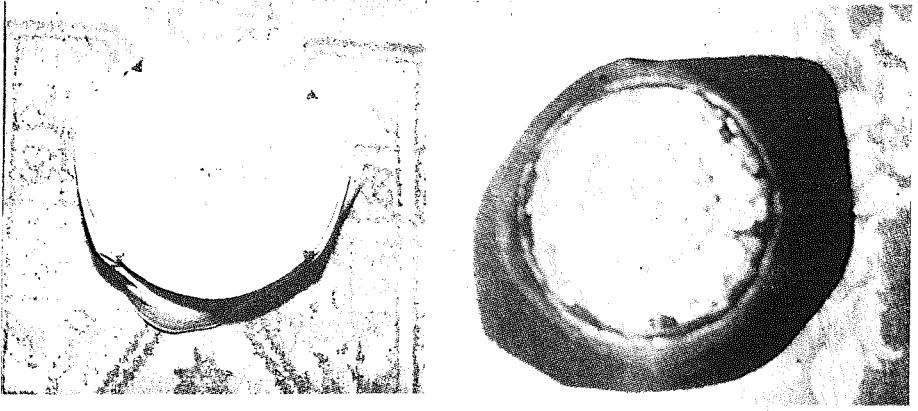
Ayrıca bu giysiler oldukça bol takıyla tamamlanmaktadır. Yine yörede gelinlerde görülen baş süslemeleri ise ayrı bir güzelliktedir. Burada sizlere, araştırmamda yer alan geleneksel kadın giysilerinde kullanılan başlık ve takıları tanıtmaya çalışacağım.

Geleneksel kadın giysilerinde önemli bir yeri olan başlık ve takılar, kimi zaman renkleri ile, kimi zaman sayıları ile, kimi zamanda kullanılan oyanın modeli ve rengi ile bize mesajlar aktarmaktadır. bir bakıma kadının toplumdaki yeri baş bağlama biçiminden anlaşılmaktadır. Yörenin baş süslemesini meydana getiren parçalar şunlardır.

BAŞLIK, Koçu, fes başa giyilen bir çeşit şapkadır. yünden (keçeden) yapılıdır. Dokunuşu çorap örgüsüne benzer, önce büyükçe bir torba şekli verilir, tek parçadır ve boyama, dinkleme, zamklama işlemlerinden sonra küçülür bir külah şekline girer. Başa giyecek hale getirilmesi için kaplanır. Genellikle kırmızı olup, üst kısmı tepelik, altın ve işleme ile süslenir, şeklinde tanımlanmaktadır.

Afyon yöresinde genellikle geleneksel giysilerle birlikte başlık giyilmekte olup, çoğunlukla fes ve takke adını almaktadır.

Yörede fes, başa giyilen tepesi yuvarlak, aşağı doğru genişleyen, bordo renkli kadife veya çuhadan yapılmış bir çeşit başlıktır. Emirdağ, Sultandağı, gibi yörede fesin üzerine gümüş ve bafon tepelik yerleştirilerek tepesinin düz durması sağlanırken, aynı form Bolvadin, çay gibi ilçelerde nazar boncuğu, deve boncuğu ve düğmeler dikilerek verilmektedir. (Şekil 1)

Şekil 1. Tepesine gümüş bafon veya boncuklarla düz form verilmiş farklı iki fes (Emirdağ-Çay) özgün.

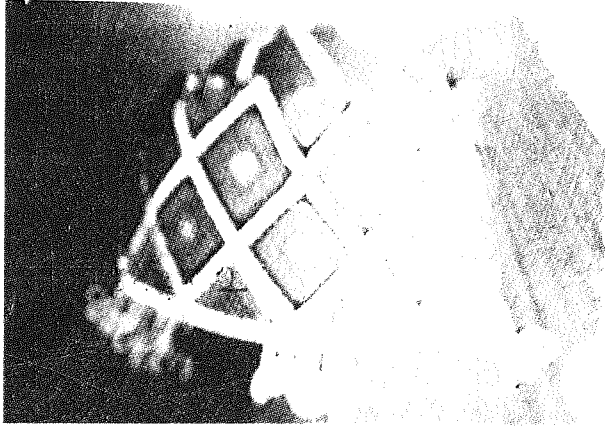
Bayat ilçesinde ise, fesin altına gelen kısmına örülmüş renkli boncuklar, yanlarda bulunan iplerle fese tutturulmaktadır. (Şekil 2)

yine Hocalar ilçesinde fesin arkası gümüş telle işlenerek aşağı teller sarkıtılmakta ve ön kısmı penez ve boncuklarla süslenmektedir. (Şekil 3)

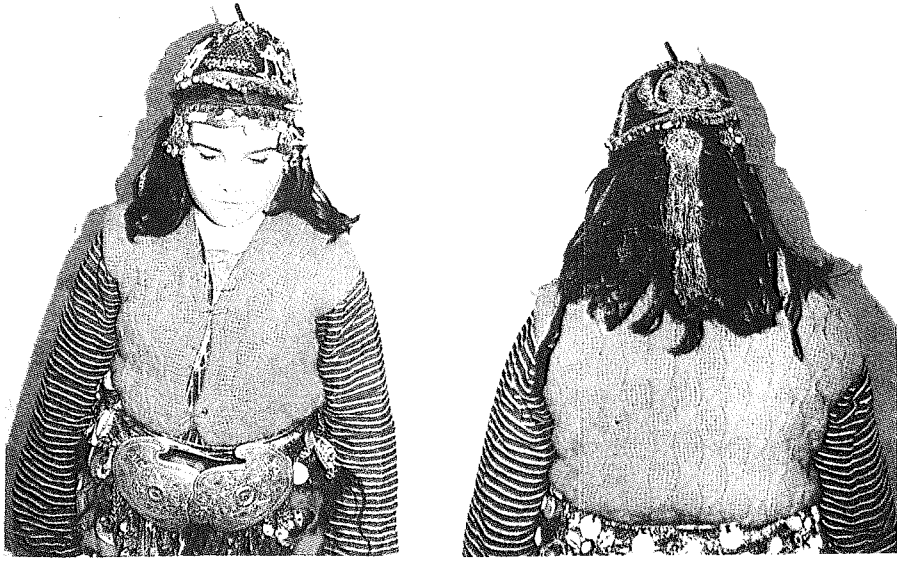
Dazkırı, Çiftlik ve Yelalan'da halk, satın aldıkları çuhayı ters çevrilmiş testinin tepesine geçirerek, kaynatılmış kuru eriğin suyu ile sertleştirdikten sonra, içini macunla kaplayıp, astarlayarak fese kendileri şekil vermektedir.

Öte yandan, çoğunlukla kaymak yapımının bol olduğu Çay, Bolvadin Aşağıçaybelen ve Belvekaracaören'de özellikle gelin başında, kaymak tabağı denilen porselen tabakların kullanıldığı görülmektedir.

Gelin başı yapımında kaymak tabağı bir çeki ile başa bağlanarak çevresine bir çenber üzerine bağlanmış rengarenk poçular ile tavuk tüyünden yapılmış cıga takılmaktadır. Poçuların arasına bazı köylerde ayrı,ada yerleştirilmektedir.

Şekil:2 -Alın kısmına örülmüş boncuklar takılmış Fes (Bayat)) Özgün.

Şekil 3- Gümüş tellerle işlenmiş ve boncuklarla süslü bir fes (Hocalar) özgün.

Emirdağ, Dinar, Yelalan ve Aşağıçaybelen gibi çoğunlukla Türkmenlerin yaşadığı yerlerde terlik giyildiği görülmektedir.

Koçu terliği, eskiden külah ve kavuğun kirlenmesini önlemek amacıyla, altına giyilen takke şeklinde tanımlanmaktadır.

Afyon ilinde terlik, Amerikan bezinden kesilen iki tane dikdörtgen kumaş üst üste koyarak, bir kısa kenarlarının dikili diğer kısa kenarlarında renkli iplerle oyulgama (oygalama) dikişi ile tuturulmasından sonra, tepesinde teğel dikişi ile büzdürülerek yapılmaktadır. terliğin üzeri kırmızı ve mavi iplerle düz, zikzak ve çiçek şekilleri verilerek işlenmektedir. (Şekil-4)

Şekil 4- Gelin Terliği (Dinar) özgün.

BAŞ ÖRTÜSÜ, Kadınlarda baş örtmek için kullanılan değişik kumaşlardan yapılmış bir örtüdür. Yörede baş örtüsü olarak pullu, çenber, poçu, tülbent, krep, tirşe, yazma, erbi, duvak, şifon, uçtu, vala, keten ve yağlık kullanılmaktadır.

Bir gelin başı yapımında yukarıda sıralanan örtülerden dört beş tanesi

birarada kullanılmaktadır.

PULLU, fesin üzerine örtülen, üzeri pullarla işlenmiş, kenarları oyalanmış kare şeklindeki genellikle kırmızı ve yeşil renkli şifonlara denilmektedir.

ÇENBER, Koçu'ya göre boyun veya alına bağlanan yemeni şeklinde tanımlanmaktadır. Çenber başa düz olarak örtüldüğü gibi çeki olarak fes veya tabağı başa bağlamak içinde kullanılmaktadır. Ayrıca yazma ve tülbentede baş bağlamak için kullanıldığından çeki adı verilmektedir.

ÇEKİ, fesin çevresine sarılan veya tabağın başa sıkıca bağlanmasını sağlayan pamuklu kumaşlara denilmektedir.

YAZMA ise, pamuklu kumaşlar üzerine boya, fırça ve tahta kalıplarla çizmek veya basmak suretiyle meydana getirilen eski bir elsanatı koludur şeklinde tanımlanmaktadır.

Afyon ilçe merkezinde zemini siyah ve sarı olan üzerinde farklı renklerde desenler bulunan yazmaları kadınlar başına halâ örtmektedir. Kırsal kesimde ise yukarıda bahsedildiği gibi çeki olarak kullanılmaktadır. Bugünde genç kızların çeyizlerinde iğne, tuğ, firkete, oyali yazmalar yer almaktadır.

POÇU, baş süslemede fesin üzerine bağlanan veya beldeki kuşağın kenarlarına takılan çenberden büyük, kare şeklinde olan krep yada şifon örtülere poçu denilmektedir. Bazılarının kenarlarına pullu oyalar dikilmektedir. Gelinlerde pembe, kırmızı, sarı, yeşil, haşhaş moru, turuncu, mavi gibi renk renk poçular başa ve bele takılmaktadır. (Şekil-5)

Şekil 5- Pullu ile birlikte başa bağlanan ve bele takılan Poçular (Dinar) özgün.

Şekil 6- Boncuk oya ile birbirine tutturulmuş iki şifonun kırmızı olan tarafı (Bayat) özgün.

Bayat gibi yörelerde kırmızı ve yeşil şifon, beyaz boncuktan örülmüş oya ile birbirine birleştirilerek her iki tarafında kullanılması sağlanmaktadır. (Şekil-6)

VALA, koçu'ya göre ipekli baş örtüsünün adı olup, kırmızı valalar yüzyıllar boyunca gelinlere duvak olarak kullanılmakta iken Dinar ve İhsaniye gibi yerleşim yerlerinde ise belde kuşağın yanında sarkıtılmaktadır.

DUVAK, gelinin veya yeni doğmuş çocuğun başına takılıp, yüzünü örten, tül den ve renkli telli süs örtüsüdür. Köylerde duvak, kırmızı renkli valadan, ilçelerde ise şifondan yapılmaktadır. Afyon yöresinde bireylerin yaşı ilerledikçe baş örtülerinin rengi değişmekte olup, siyah ve mor gibi koyu renkler kullanılmaktadır.

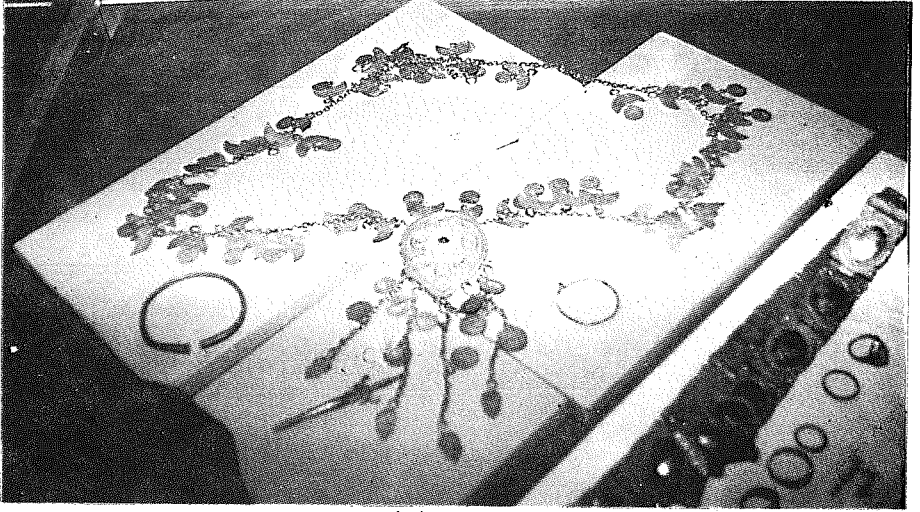
Geleneksel giysilerde önemli bir yeri olan takılar ise günümüzde kadınların giysilerini ve kendilerini süslemek için kullandıkları aksesuardır. Afyon yöresinde gümüş ve altından yapılmış bilezik, yüzük, kolye, küpe ve zincirlerle, boncuk, karanfil, pul ve değerli taşlar takı olarak kullanılmaktadır.

KARANFİL, ıslatılan karanfiller boncuklu ve boncuksuz olarak kalın bir ipe dizilerek, kına gecesinde evlenecek kızların boynuna takılmaktadır. Bu takı gelinin kocasına güzel kokması için hazırlanmakta ve kuruyuncaya kadar gelinin boynunda kalmaktadır.

CİRİL, 42 cm uzunluğunda olup, paralar tutturulmuş üç sıra zincirden oluşmaktadır. Zincirler başta ortada ve sonda bulunan ortasında kırmızı taş olan üçgen şeklindeki gümüşlere tutturulmakta olup, bu üçgenlerin tepesinde birer kanca, alt kenarlarında da üç sıra gümüş parça bulunmaktadır.

Ciril ügenlerin tepesindeki kancalarla bolka ve güdüğe tutturulmaktadır. Şuhut ilçesinde fesin üzerine takılan zincirede CİRİL denilmektedir.

Ayrıca ortasında kırmızı taşlı büyük bir gümüş parçası ile buna bağlı gümüş para takılı uzun zincirden oluşan sırttan dolanarak göğüse takılan takıya ciril denilmekte olup, Bolvadin müzesinde kızılören'de ve Çobanlar'da örneklerine rastlanılmıştır. (Şekil-7)

Şekil 7- CİRİL (Bolvadin Müzesi)

Baş süslemede kullanılan diğer bir takı ise arabelidir.

Arabeli, fes veya poçu üzerine takılan sıralı gümüş paralardan oluşan süslü baş takısıdır. Gümüş paralar gümüş bir zincire tutturularak zincirin iki kenarında bulunan kancalarla fes veya pocuya takılmaktadır. Bazı yerlerde Arabeline CINGİL adı verilmektedir.

5 cm. eninde dikdörtgen lastikli bir kumaş üzerine gümüş para boncuk ve inci dökülerek oluşturulan baş takısına ise istifan denilmektedir. Ayrıca bu takıya ek olarak Akyarma ve Evciler'de ipe bağlı gümüş para gelinin alınına sakızla yapıştırılmaktadır. Sandıklı'da buna alın altını adı verilmektedir.

Baş süslemede boncuktan yapılan takıların ise önemli bir yeri vardır.

Afyon yöresinde boncuk, bol ve ucuz olduğundan kadınların kendilerinin yaptığı boncuk takılar tüm yerleşim yerlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Boncuktan yapılmış takıları başta, boyunda elbisenin üzerinde görmek mümkündür. Boğaza takılan iki kenarında boğaza bağlamaya yarayan uçları bulunan, aşağıya sallanan ucu sivri ve dam boncuğundan yapılmış takıya Afyon yöresinde Boğaz kuti denilmektedir. Yine elbisenin omuz ve göğüs kısımlarına takılan dam boncuğundan yapılan büyük bir üçgenle bunun altında sallanan üç küçük üçgen ve bunlarında altında bulunan saçaklardan oluşan takıyada Göğüs boncuğu denilmektedir.

Ayrıca, bu üçgen boncuklardan fesin iki yanına takılarak zülüflerin üstüne doğru sarkıtılan boncuklara Afyon yöresinde Zülûf askısı denilmektedir. (Şekil 8)

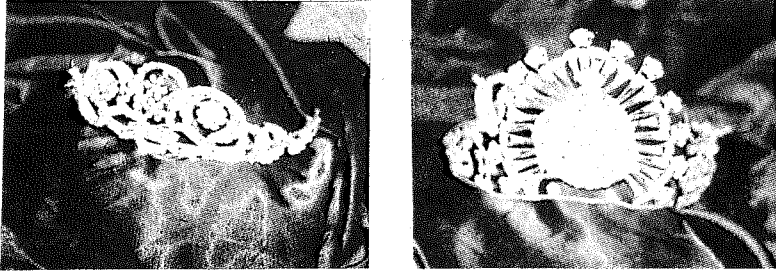

Şekil 8- Ciril, Göğüs boncuğu, boğaz kuti ve başa takılmış arabeli ile Zülûf askısı boncukların bir Türkmen giysisinde kullanılış şekli (Dinar) özgün.

Merkez ilçe ile büyük ilçelerde, gelinlerin saçını süslemede Beyoğlu taşı denilen taşlarla süslü taçlar kullanılmaktadır. (Şekil 9)

Yine yörede gelin başı süslemesinde kullanılan renkli tavuk tüylerinin iki kumaş arasına yerleştirilerek dikilmesi ile elde edilen taca CİĞA denilmektedir. Bazı yörelerimizde CİĞA'ya TOZAK adı verilmektedir.(Şekil 10)

Tavuk tüyleri köyleri dolaşan özel boyacılar tarafından kırmızı, sarı, mavi, yeşil, mor ve turuncu renkte boyanmaktadır. CİĞA ile baş süslenirken, gümüş para ve boncuklarla süslenmiş fes, çeki ile başa bağlanmaktadır. Şuhut, sandıklı ve Dinar'da fes üzerine tabak konularak baş yükseltilmektedir. Yörede krep üzerine bağlanan poçular, duvak örtülen fes kenarına bağlanmakta olup bu poçuların üzerinden CİĞA takılmaktadır.

Şekil 9- Beyoğlu taşından yapılmış taçlar (Sandıklı) özgün.

Şekil 10- Cığa (Afyon Müzesi)

Afyon Yöresinde giysilerle kullanılan kemer ve kuşaklar, kemer, acem şalı, şal kuşak, gümüş kurşak, gudulu kuşak, boncuk kemer adını almaktadır.

Bunlardan kemerler, kumaş veya metalden yapılmış olup metal kemerler tokalarına ve biçimlerine göre fişek kemer, tosbağalı kemer adını almaktadır. Bu kemerler merkez ilçe, Belcekaracaören, Başmakçı, Yassıören, Çay, Dazkırı, Sultandağı, ve Şuhut'ta görülmekte olup entari ve elbise üzerinde kullanılmaktadır.

Şal Kuşak ve acem şalı aynı tip kuşaklar olup, bunlara merkez ilçe, Başmakçı, Bolvadin, Değirmendere, Dazkırı, Dinar, Yelalan, Emirdağ, İschehisar, Çatağıl, Alameşcit, Sandıklı, Gökçealan ve Çalışlarda şal kuşak denilirken

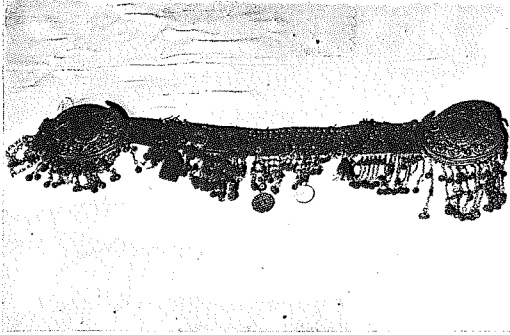

Belcekaracaören, Bayat, Aşağıçaybelen, Bolvadin, Çobanlar, Evciler, Kızılören, Sincanlı ve Koçyatağ'ında ise acem şalı denilmektedir.

Şal elde dokunan, yollu deseni olan, yollar arasında çiçek veya badem motifleri bulunan yünlü bir kumaş cinsi olup, bundan yapılan kumaşlarda şal kuşak denilmektedir. Ülkemizde önceleri İran'da dokunan şal kuşaklara "acem şalı" denildiğinden, bugünde bazı yörelerimizde hala bu isimle adlandırılmaktadır.

Afyon yöresinde, yeşil, turuncu, kırmızı, sarı ve kahverengi, çiçek, kilim veya badem motifli, yollu dokunmuş, kare şeklindeki şal kuşak, ikiye katlanarak üçgen kısmı arkaya gelecek şekilde, beli sıkı ve sıcak tutması için, bele sarılarak kullanılmakta veya bir köşesine dikilen kumaş parçası ile bele bağlanmaktadır. Yaşlı kadınlarda şal kuşağın üçgen kısmı sarkıtılmadan toplanarak, içte kalacak şekilde bele sarılmaktadır. Şal kuşak belde tek başına kullanıldığı gibi özellikle gençlerde ve yeni gelinlerde üzerine gümüş kurşak takılarak ikisi birlikte kullanılmaktadır. (şekil 11)

Geleneksel giyside kullanılan tokası gümüş ve bafondan, beli saran kısmı gümüş, kumaş veya boncuktan yapılan kemere gümüş kurşak denilmektedir. Beli saran kısmı kumaş olan gümüş kurşak üzerine yılan kemiği, midye kabuğu, yıldız, düğme, Nazar boncuğu, deve boncuğu, kurşun (mermi) para ve nuskalar dikilerek süslenmektedir. Gümüş kurşakta bafonların kenarına dikilen kumaş, eskিয়েce sökülerek yerine yenisi dikilmekte ve üzerindeki takılarda yeni kumaşa tekrar dikilmektedir.

Şekil 11-Gümüş kurşak ve giyimde kullanılış şekli (Dinar) özgün.

Hocalar ilçesinde olduğu gibi kuşağın kenarlarına, bitkisel boya ile boyanan yeşil, sarı, pembe, mor, kırmızı ve mavi renkli filik ve sümekler takılmaktadır. Kuzu yününden yapılan saçaklara filik, koyun yününden yapılanlarına da sümek denilmektedir.

Şal kuşak ve gümüş kurşaklar çoğunlukla üç etek ve fistanla kullanılmaktadır.

Kenarlarında, saçaklar bulunan, bele bağlanan, poçu veya şala gudulu kuşak denilmektedir.

Ayrıca yörede şal kuşakların üzerine, elde dokunan uçları püsküllerle süslü, ince çarpana dokuma kolan kuşaklar sarılarak giysiye güzel bir görüntü verilmektedir.

KAYNAKÇA

1-BARIŞTA, H. Örgün, TÜRK EV SANATLARI. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 975, Sanat Eserleri Dizisi: 11 sevinç Matbaası, Ankara 1988

2-CREMERS, Wolfgang; İbrahim Giyim, Kuşak Sözlüğü. Türk Folklor Araştırması. 321, XVI, İstanbul 1976

3-EŞBERK, Tefik, Türkiye'de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti. T.C. Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından SayıX 44 Ankara 1939

4-HINÇER, İhsan, "milli Kıyafetlerimiz" Türk Folklor Araştırmaları Halk Bilgisi Dergisi, III, 59. 1954.

5-KABAKLI, Ahmet, "Yörük ve Türkmen Kadınların Baş Süslemeleri" Türk Folklor Araştırmaları, 224, 1968.

6-KILINÇKIRAN, M. Nusret, "Kilis-Musabeyli Bucağı Köylerinde Kadın Takıları", Folklor ve Etnoğrafya Araştırmaları Anadolu sanat Yayınları Folklor ve Etnoğrafya Araştırmaları, İstanbul, 1984

7-KOÇU, R. Ekrem, Türk Giyim-Kuşam ve Süsleme Sözlüğü. Başnur Matbaası, Sümerbank Kültür Yayınları I. Ankara, 1967.

8-NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver "Afyonkarahisar'da Evlenme Törenleri" Ünal Matbaası, Afyonkarahisar Folkloru Dizisi 3, 1976.

9-ÖZGÜNDÜZ, Saadet "Afyon yöresi Türkmen Giyimleri Üzerine Bir Araştırma" Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul, 1985.

10-ÖZGÜNDÜZ, Saadet, "Afyon Yöresi Kadın Giysileri" Türkeli Gazetesi Sayı:5891 1985

11-ÖZGÜNDÜZ, Saadet, "Dinar Çöl Ovası Kadın Giyimi" T. Etnoğrafya Dergisi, Ayrı Basım. 1991

12-ÖZBEL, Kenan, "Anadolu Kadın Kılıkçılığı. Ankara: El Sanatları C.H.P. Halk Evleri Bürosu Klavuz Kitapları, XII(-)

13-SON HABER GAZETESİ, 13. İkinci Teşrin 933 No:1416 Afyon

14-SÜRÜR, Ayten, Ege Bölgesi Kadın Kıyafetleri. Ak Yayınları, Türk Süsleme Sanatları Serisi:7 İstanbul 1983

15-TAN, Nail, Folklorik Türk Kıyafetleri, Ünal Ofset Ankara 1992

16-TANSUĞ, Sabiha, "Anadolu'da Geleneksel Türkmen Giyimi" Folklor ve Etnoğrafya Araştırmaları, Erenler Matbaası. İstanbul 1984.

17- TANSUĞ, Sabiha, Türkmen Giyimi, APA Ofset (Ak yayınları, Türk Süsleme Sanatları Serisi:9) 1985